ansamblul lucrării. Contribuţia lui Strabo are o mare valoare pentru cunoaşterea lumii vechi în general. Numărul traducerilor integrale ale acestei lucrări este mic, de aceea putem considera versiunea de faţă ca un eveniment ştiinţific de seamă.

Articolul introductiv e bine informat, dar nu totdeauna destul de critic. Ne-am fi aşteptat ca autorul să analizeze mai în adîncime izvoarele lui Strabo şi valoarea informaţiilor sale. Răspundeau ele în toate punctele realităţilor de la începutul mileniului întîi al erei noastre sau reproduceau ştiri mai vechi, culese din lecturi? Preciziuni de asemenea natură sînt necesare, la tot pasul, şi în comentarii. Indicele nu analizează în amănunţime termenii mai frecvenţi şi, prin urmare, nu uşurează consultarea în măsura cuvenită. Un alt neajuns e faptul că termenii geografici sau istorici adaptaţi la ortografia rusă nu au alături în paranteză fie originalul grecesc, fie o transcriere a lor cu litere latine. Ortografia rusă reproduce numele antice greceşti după pronunţarea relativ recentă de provenienţă bizantină, dar înaintea erei noastre pronunţarea limbii greceşti era deosebită. Cele 11 hărţi anexate la acest volum sînt de mare folos pentru cititor. Prezenta versiune rusă va deştepta fără îndoială interes pentru opera marelui geograf, care are nevoie de o ediţie critică la nivelul ştiinţei actuale, precum şi de cercetări pe teren pentru identificarea sau localizarea multor aşezări antice.

H. Mihăescu

QUINTUS DE SMYRNE, *La Suite d'Homère*. Tome I, livres I – IV. Texte établi et traduit par Francis Vian. « Collection des Universités de France, publiée sous le patronage de l'Association Guillaume Budé ». Paris, 1963, LV + 181 p.

La începutul epocii romane a literaturii greceşti asistăm la o înviorare a poeziei epice, contaminată de retorismul vremii şi hrănită din punct de vedere al conţinutului cu ingredientele destul de sărace oferite de numeroase compilaţii ale mitografilor, transpuse acum într-un stil poetic hibrid, care se străduieşte să imite minunatele realizări ale poeziei homerice. Unul dintre tardivii continuatori ai filonului epic este poetul erudit Quintus din Smyrna, despre care nu avem nici un fel de informaţii biografice precise. Opera păstrată sub numele său se intitulează în manuscrise Τὰ μετὰ τὸν Ὅμηρον, « *Naraţiune posthomerică* ». Este un amplu poem în 14 cărţi, (denumite în greacă λόγοι), destul de bine conservat în manuscrisele de la începutul Renaşterii.

De la ediţia lui A. S. Way din 1913 (colecţia Loeb), textul n-a mai fost reeditat niciodată integral. De fapt, ultima ediţie filologică, cea a lui A. Zimmermann din colecţia Teubner, apăruse la Leipzig în 1891; se mai poate cita de asemenea *editio maior* a lui Köchly din 1850.

Din recenta ediţie Budé au apărut deocamdată două volume; în această recenzie luăm în considerare numai volumul I care ne-a parvenit în timp util. Încă din 1959 F. Vian a publicat două monografii speciale consacrate poetului: *Histoire de la tradition manuscrite de Quintus de Smyrne* şi *Recherches sur les Posthomerica de Quintus de Smyrne*. O seamă din rezultatele dobîndite au fost integrate de Vian în ediţia sa reprezentativă. După cum reiese din introducere (« L'homme et l'œuvre » – p. VII – XLIII), elenistul francez este pentru o datare mai timpurie a operei: Quintus ar fi trăit în secolul III e.n. Printre alte argumente, Vian comentează referinţele din c. VI (531 – 536) la sclavii aruncaţi fiarelor, practică abolită în vremea lui Theodosius (sfîrşitul secolului IV). Pe de altă parte, o analiză atentă îi arătase că Nonnos s-a inspirat din Quintus, şi nu invers (v. de ex. metafora barocă despre braţul tăiat, imitată în *Dionysiaca*, 429 – 435 după *Posthomerica*, XI 71 – 78). Un examen atent al izvoarelor acestui poet livresc exclude inspiraţia directă din poemele *ciclului*. Verigile intermediare sînt compilatorii de tipul lui Pseudo-

https://biblioteca-digitala.ro

Apollodor, Dares, Dictys Cretensis (autori de rezumate, « epitomai » şi manuale). În privinţa temelor poetice şi a limbajului epic, în afară de influenţa predominantă a lui Homer, se mai cunosc în poezia lui Quintus împrumuturi notabile din tragedie — mai ales Sofocle *(Aias, Laocoon, Filoctet)*. Spre deosebire de R. Keydell, cu care a mai polemizat şi înainte vreme, Vian respinge în studiul său introductiv ipoteza unor împrumuturi directe, făcute de Quintus poeziei latine — în special lui Vergiliu şi lui Ovidiu. În ciuda unei argumentări destul de ingenioase, această revanşă tardivă pe care şi-o luau poeţii romani asupra contemporanilor lor elini (Quintus, aşa cum arată şi numele, poate fi considerat un grec romanizat) ni se pare o realitate incontestabilă; nu avem decît să comparăm *Eneida*, II, 633 sqq., cu *Posthom.*, 330—332 (imaginea lui Eneas care-şi salvează tatăl). O sursă comună greacă, aşa cum se găsea ea la Pisandru, Dares ş.a., nu explică întrutotul lucrurile. În rest, *Introducerea* lui Vian reliefează convingător caracterul « şcolar » al unor naraţiuni, sobrietatea şi talentul real de povestitor al lui Quintus în unele cînturi, acolo unde reuşeşte să ne comunice entuziasmul pentru faptele de arme « sublime » din vîrsta eroică. Prea puţin aflăm despre psihologia descrierilor şi despre idiomul *sui generis* întrebuinţat de poet (Vian îl caracterizează drept « une sorte de *koiné* homérisante », — p. XLI).

Pentru stabilirea textului, Vian a procedat la o *recensio* nouă, care stabileşte cu precizie înrudirea dintre cele două prototipuri *Hydruntinus* (copiat între 1452—1462 pentru cardinalul Visarion la Casole) şi *Neapolitanus Graecus* II F 10, descins direct din al doilea prototip (pierdut şi el ca şi *Hydruntinus*) şi cunoscut sub sigla Y. Colaţionarea manuscriselor din această familie nu fusese luată în considerare de editorii anteriori. Fără să meargă prea departe în restabilirea textului autentic al arhetipului Ω, Vian ne oferă un text mai corect decît cel al lui Köchly (care abuzase de conjecturi), oglindind totodată mai fidel curiozităţile lingvistice din tradiţia manuscrisă. Uneori extravaganţele de limbă din textul lui Quintus, restabilit sub o formă mai conservatoare, par destul de greu acceptabile; astfel de ex.:

I 32. στρωφῶντ', οὐδέ τι ἔστι θεὰς ἀλιτόνθ ὑπαλύξαι Codicii dădeau νυ, corectat de Vian în τι. Mai departe Y i-a permis lui Vian să restabilească forma corectă a participiului în loc de ἀλιθρόνθ'. Totuşi ni se pare curioasă conservarea lui ἱερὸν ἠύ — v. 184 (mss.), corectat de Köchly în αἰπύ. În c. III Vian menţine o formă 'Αλκίθοος (corectat de Koechly în 'Αλκάθοος) etc.

Deosebit de reuşite sînt emendaţiile care izbutesc să recupereze forme acceptabile pentru idiomul epic şi ne ajută totodată să ne dăm seama cum arăta textul lui Ω, de ex.:

I, v. 149: ἥμισυ πεπληθυῖα περιγνάμπτοισι κεραίῃς· Forma din Ω era probabil περὶ γναπτῆσι, deformat mai departe de P în γναμπῆσι. Vian a intuit desfacerea cuvîntului compus şi a reuşit să restabilească forma lui întreagă.

Notele destul de ample ne informează în special despre împrumuturile din Homer şi dau indicaţii preţioase în legătură cu intenţiile poetului, moralist sau psiholog (am avea numai de obiectat împotriva obiceiului de a continua adnotările din subsolul unei pagini în anexe aşezate la sfîrşitul cărţii sub titlul *Notes complémentaires*). Comentarii sintetice de mare valoare se găsesc în *Notiţele* aşezate în fruntea fiecărei cărţi. Spaţiul rezervat unei recenzii nu ne permite să formulăm cîteva observaţii speciale despre semnificaţia episoadelor alese de Quintus pentru a continua naraţiunea homerică; ne mărginim doar să indicăm conţinutul primelor patru cărţi: I. Pentesileea; II. Moartea lui Memnon; III. Moartea lui Ahile; IV. Jocurile funebre în cinstea lui Ahile. După cum se poate vedea, locuri comune din *Iliada* au devenit punctul de plecare al unor noi dezvoltări. Pe drept cuvînt, Vian ne atrage atenţia asupra lipsei de coerenţă a şiragului de cărţi (nu dă roade preocuparea cu totul sporadică de a se realiza în mod efectiv « joncţiunea » între *Iliada* şi *Odiseea*). Cu toate acestea, în lipsa unor fragmente mai ample din autorii autentici ai ciclului, naraţiunile din *Posthomerica* ne ajută să împlinim goluri apreciabile (este, printre altele, principala sursă pentru cunoaşterea legendei lui Memnon). Tradiţia manuscrisă ne-a păstrat destul de bine acest text, fără lacune prea mari. Rămîne meritul lui Vian de a fi dovedit

https://biblioteca-digitala.ro

exact în ce fel una dintre lacunele mai importante, vv. 524—526 din c. IV, dovedeşte înrudirea dintre cele două prototipuri (Y şi H) şi dependenţa lor de arhetipul Ω.

Apariţia tuturor cărţilor din *Posthomerica* în această remarcabilă ediţie va pune la îndemîna homerizanţilor şi a celor care se interesează de poezia greacă tîrzie un text impecabil stabilit, însoţit de comentariile unui mare cunoscător al poeziei lui Quintus.

M. Nasta

ÉPICTÈTE, *Entretiens*. Livre III. Texte établi et traduit par Joseph Souilhé, avec la collaboration d'Armand Jagu. Paris, « Les Belles Lettres », 1963, 120 p.

Noua ediţie a *Conversaţiilor* lui Epictet a ajuns la a III-a dintre cele patru cărţi cîte s-au păstrat, după o istorie destul de lungă şi zbuciumată. Textul stabilit şi traducerea făcută de J. Souilhé au rămas mulţi ani nepublicate din cauza morţii autorului (1941). În 1948 şi 1949 au apărut tot în colecţia « Guillaume Budé » primele două cărţi, îngrijite de E. de Places. Abia după un deceniu şi jumătate a apărut cea de-a III-a carte, îngrijită de A. Jagu, fără o prefaţă sau o notă care să explice cauza întîrzierii şi a schimbării supraveghetorului ediţiei.

Ultima ediţie critică a textului fusese cea a lui Schenkl (Leipzig, Teubner, 1894; ed. a II-a, îmbunătăţită, 1916). Ediţia de faţă este făcută pe baza unei noi lecturi a ms. celui mai vechi, Bodleianus (sfîrşitul sec. XI) şi a colaţionării lui cu toate celelalte manuscrise, cu excepţia unuia din Leyda şi a altuia din Leningrad (sec. XVII). J. Souilhé a corectat unele greşeli de lectură ale lui Schenkl, dar mărturiseşte că nu a avut răgazul necesar pentru a verifica justeţea afirmaţiilor acestuia referitoare la diversele etape de corecturi aduse arhetipului.

Primul volum conţinea o amplă şi documentată prefaţă (85 p.: I. Vie d'Epictète, II. L'œuvre, III. Le genre littéraire, IV. La pédagogie d'Epictète, V. La doctrine philosophique, VI. Le style d'Epictète). Notele sînt, în toate cele trei cărţi apărute, ca în general în ediţiile « Les Belles Lettres », puţine, mai ales trimiteri la izvoare antice sau la alte capitole ale lucrării. Aparatul critic nu este exhaustiv, editorul specificînd că nu s-a obligat să reproducă toate diferenţele celorlalte manuscrise faţă de Bodleianus. Selectiv sînt reproduse, de asemenea, şi conjecturile diverşilor editori, începînd de la *editio princeps* a lui Trincavelli (Veneţia, 1535). Traducerea, corectă, clară şi adesea chiar elegantă, este, după un bun obicei, întreruptă prin titluri date de către editor capitolelor logice, pentru a preveni pe cititor asupra conţinutului. Este de regretat că cei doi colaboratori postumi ai lui J. Souilhé nu au avertizat cititorul, printr-o notă introductivă, asupra contribuţiei lor exacte la ediţia de faţă.

Nu rămîne decît să dorim terminarea cît mai grabnică a editării în condiţii atît de bune a textului lui Epictet, unul din textele fundamentale ale stoicismului.

C. Poghirc

OVIDIANA GRAECA. *Fragments of a Byzantine Version of Ovid's Amatory Works*. Edited by P. E. Easterling and E. J. Kenney (= *Proceedings of the Cambridge Philological Society*, Supplement No. 1), 1965, 85 p.

Autorul versiunii greceşti a *Metamorfozelor* lui Ovidiu, Maximos Planudes, pare să fi zăbovit şi asupra operelor erotice ale poetului sulmonez. Existenţa unei traduceri complete, în proză greacă, a *Amorurilor*, *Artei* şi *Remediilor iubirii* e aproape sigură, chiar dacă paternitatea ei nu poate fi atribuită lui Planudes însuşi, ci, mai degrabă, vreunuia din apropiaţii lui. Încă în

https://biblioteca-digitala.ro